

VEDEŽ

ČASOPIS

za šolsko mladost.

Tečaj III. V četrtek 23. vel. travna (maja) 1850. List 21.

Krivoprisežnik in razbojniki.

Povest.

Svoje dni je živel v nekem tergu pošten roko-delec. Tomaž mu je bilo ime. Kot skerbni oče, ki mu je bil blagor svojih vedno pri sercu, se je Tomaž noč in dan z delom trudil. Ker je zmiraj varčno živel, si je sčasoma nekaj denarjev prislužil, katere je zamogel za stare dni prihraniti.

Huda vojska se vname. Ker Tomaž denarje v svoji slabi koči zoper silo vojske le malo zavarovane misli, jih k bogatemu kerčmarju v shrano nese, in ga prosi, da bi mu jih po dokončani vojski pošteno zopet izročil.

Kerčmar vsliši Tomaževo prošnjo. Obljubivši, da mu bo o mirnem času zopet pošteno vse izročil, spravi denarje, ter zagotovi svojo obljubo s prisego.

Vihar vojske potihne. Tomaž gre h kerčmarju, in hoče svoje denarje nazaj. Pa brezvestni kerčmar se v tej zadevi celo nevednega dela. Nasramno taji prejete denarje.

Nesramnež! — pravi Tomaž — jaz sicer nimam priče; ali pomisli, da si prisegel, da si Boga, ki vse vidi, na pričo poklical. O ne — ne pozabi se — ne prelomi svoje prisege!

Tomaževe besede nič ne hasnijo. Smehoma mu kerčmar herbet pokaže, in mu zapové se iz hiše pobrati.

Solznih oči in žalostnega serca se ubogi Tomaž domu verne.

Ne dolgo potem se kerčmar z nekimi potepini soznani, ki so k njemu v kerčmo zahajati jeli. Kmalo po obnašanju in po njih pogovorih vidi, da so razbojniki. Lakomni kerčmar se kmalo ž njimi pobrati, in tudi sklene, dasiravno je obilno premoženja imel, k tolovajski družbi pristopiti. Nadjal se je, da ga bodo roparji gotovo svojega vodja zvolili.

Število potepuhov se od dne do dne bolj množi. Ali društvo še nima vodja in zapoved. Toraj si dan odločijo, si vodja izvoliti in svojo reč bolje vrediti. Iz tega namena so se v samotnem logu pozno v noči sošli.

Ko so se vsi zbrali, jeden takole prične: „Namen našega zbora je, svoje početje bolje vrediti, in vodja zvoliti. Kerčmar se je nam vodja ponudil. Zató menim je neobhodno potrebno, da po pred on nas, in mi njega bolje poznamo. Naj bo toraj danes naša prva zapoved, da po redu sleherni svoja dopernešena dela, ki našo reč vtičejo, vsemu društvu razodene. Le takó bomo vedili, kaj imamo eden od drugega pričakovati.“

Besede druga vsim dopadejo. Torej pričnejo drug za drugom svoje hudobije pripovedovati. Versta pride na kerčmarja. Med brezštevilnimi hudobijami kerčmar tudi ponosno pové, kako je revnemu Tomažu v shranó izročene denarje vtajil. Tovarši — se kerčmar na dalje usti — to je ravnanje, ki mene gotovo vrednega stori, vaš vodja biti.

Vsi vmolknejo. Ali kmalo stopi iz trope grozoviten hrust; popade kerčmarja za goltanec in mu serdito nasproti zagromi: „Brezvestnež! ali ti se prederzneš, v naše društvo vrivati se, ti, ki še vreden nisi ud roparskega društva biti? Mar ne veš, da mora pri nas vsaki mož beseda biti? Bi te li mogli mi med sabo terpeti, tebe, ki svoje obljube ne iz-

polniš, in prisego prelomiš. Sim sicer mnogo krivičnega doveršil, pa vendar nisim še nikdar nobene zapuščene vdove, nobenega revnega deteta in nobenega nezmožnega starčka razžalil, nisim nikdar nobenega siromaka z zvijačami ob svoje pripravil. Kar sim delal, sim le z močjo delal. Nekazen! danes hrepeniš z nami ropati in krasti, da bi nas jutri hinavsko izdal.“

Tako je ropar govoril, in drugi mu besedo poterdijo. Planejo nad kerčmarja in ga do dobrega omlatijo. Nato grejo tje, in mu hišo do čistega izropajo. Revnemu Tomažu pa denarje zopet nazaj dajo in s takim ravnanjem pokažejo, da tudi naj večí hudobnež svetost prisége spozna, in da v nezvestobi udov vsako društvo razpade.

Ant. — vč —

Cesar v Terstu.

Iz serca rad bi vam, premili moji bravci in brave! vse slovesnosti natanko popisal, s kterimi je Teržaško mesto svetlega cesarja o njegovem prvém prihodu in v šestih dnevih njegovega osrečivnega bivanja v tem mestu slavilo, ker dobro vem, da bi vas to posebno veselilo; ali pretesni prostor mi brani. Naj vam tedaj popišem le naj imenitnišo izmed vsih, ki jih je bogati Terst svojemu mlademu vladarju v čast osnoval.

S čim so Teržačani veselo novico začuli, da jim bude 12. dan t. m. redka čast dospela, svetlega cesarja med saboj imeti, netegoma dokončajo drugi večer po prihodu ljubljenege vladarja mesto prelepo razsvetliti.

Kratkočasno je bilo že poprejšnji dan gledati, kako so urni Lahi po visokih, skoraj navpik stoječih gredéh ali stopalnicah od tal do strehe ročno kot mačke lazili, steklene, z oljem napolnjene leščarbice v lesenej posodi kviško vlačili in jih po stenah pripenjali. Že po dnevu si je moral človek po dragej pripravi krasoto zvečernega leska misliti; ali resnica je misel sto in stokrat preseгла.

Osma še ni odtolkla, že je vse mesto v ognju, — ne rečem brez pomislika: v ognju; — zakaj ne le po oknih

so brezšteviline luči in po ulicah umetno narejene svetilnice svoje oslepivno svetle žarke razprostirale; morebiti več od dvajset hiš, cerkev in drugih poslopij so blesketajoče lučice od verha do tal v mnogoverstnih podobah tako pokrivalo, kot da bi bil kdo po vsem zidu samih nebeških zvezdic nasadil.

Voz za vozom se je dergljal, kerdelo za kerdelom se po ulicah valilo, si žejne oči z rajsko svetlobo napojit. Kamorkoli se je človek ozel, luč in spet luč, blesk in spet blesk; — žarko solnce, ko bi se bilo prikazalo, bi bilo gotovo otemnelo.

Kmalopet devetih zvečer zažene množica krik: „Zdaj pride cesar na morje!“ Vse verši proti morju. Kako mičen pogled! Veršelo čolničev, čolnov in ladij ali bark v loki je prepreženo, kot z verigami, z belorudečimi oblončki, v katerih so sveče gorele; na vsakem čolničku visi vsaj po kakšnih 5 takih svetlih, votlih krogel; na večjih ladijah pa blešči tudi po več leščarbic in različnobarvnih po zraku plavajočih zastav ali bander. In kaj se sveti tam nekoliko od kraja? Podoba umetno napravljenega, na visok kol nataknenega solнца ti oko razveseljuje. In kaj neki molí tamle na sredi loke čez vse čolne? Sprelep, prav po cesarsko napravljen, na sodih plavajoč vert, in sredi verta kupi z zlatoprešitim škerlatom pregerljena hišica za svetlega cesarja in njegovo imenitno družčino.

Komaj to, v lahkem čolničku se nihaje, zavprašam, zagromi oglušivno „eviva! eviva!“ — „živio! živio!“ iz vsih ladij in čolničev, ki jih je bilo kot listja in trave. Presvetlega cesarja nese ponosno pozlačen čoln proti imenovanej prekrasnej hišici, spredej se vije černo-rumena, zadej belo-rudeča zastava. Čoln se rine bolj od čolna, bliže visokega gosta dospeti. Kresni žarniki (raketeljni) začnejo kot ognjene kače v visočino švigati, in se nad glavami v brezbrojne iskriče razpokávati. Ladije zažigajo temčasi zdaj tu, zdaj tam tako imenovani gerški kervno-rudečkasti ogenj in druge umetno narejene lučice, bele, rumene, višnjeve, zelene, in Bog ve, kakšne še, ki so go-

rečim cvetlicami podobne, neprénehoma v vodo kapaje žejno oko do omamljenja napajale. Svečava in stoterno se spreminjajoči odlësk v svetlem morskem zerkalu se ne da popisati; kaj takega se mora le viditi.

Ko slavljeni mornar v dragoceno hišico stopi, zadoni na ušesa z visoke ladije blizo cesarjevega sedeža pre-sladki glas pevske tovaršije, in dvojja godba na dveh drugih ladijah navdaje zaporedoma roj gledavcev in poslušavcev z rajskimi občutki. Umetno osnovane različnožarne luči pa so v enomer po zraku ferčale, da se človek ni le vtegnul ogledávati. Nepopisljiv je bil tudi pogled cerkve svetega Justa, grada, gledišča, narodne gostivnice in gerške cerkve iz loke, ki so bile iz daleč tako rekoč iz žerjavice sozidane hiše viditi. Zvezde na nebu so se bile poskrile, kakor da bi jih bilo sram svoje premervične svetlosti proti svetlosti Teržaškega mesta in loke. Zares, človek si je moral skoraj domišljevati, da je v nebeškem raju.

Proti enajstim zvečer je svetli cesar loko o velikem kriku veselja spet zapustil in šel predrage svečave po Terstu gledat.

Vse zapusti zdaj morje in si vre še enkrat oči na zlatoplamečem mestu napast, preden prijazne lučice pomerjô. Milina tega večera mi ne bode nikdar izpred oči zginula. Izmed vsih gorečih podob po hišah pa naj lepša je bila dvojoglavna postojna ali orel (odlar) na čelu borse ali tergovnice. Ta ptica, ki je znamenje ali gerb našega cesarstva, je bila iz gaznih ali hlipnih lučic tako umetno narejena, da si menil živo ognjeno ptico pred saboj viditi.

J. Navratil.

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 11. I. sklanja.

(Dalje.)

4) Moška imena z glasnico na koncu se sklanjajo, kakor imena s soglasnico na koncu: 1. vojvoda, 2. vojvoda,

3. vojvodu, 4. vojvoda, 5. (pri) vojvodu, 6. (z) vojvodom i. t. d. Lastna imena na *a*, *o* se sklanjajo po izgledu „vojvoda“, n. p. 1. Luka, 2. Luka, 3. Luku, — 1. Murko, 2. Murka, 3. Murku i. t. d., ali pa dobivajo pred končnico *t*, kar se pri lastnih imenih z *e*, *i* na koncu vselej zgodi; n. p. Luka, Lukata, Murko, Murkota, Kobe, Kobeta, Martini, Martinita. Ravno tako: oče, očeta i. t. d. — Lastna imena, ki so prav za prav prilogi, se sklanjajo kot prilogi; n. p. Koseski, Koseskega, Koseskemu, — Podgorski, Podgorskega, Podgorskemu.

5) Po soglasnicah č, š, ž, j *) se končaji *om*, *oma* in *ov* v *em*, *ema* in *ev* preménita; n. p. z mečem, košema, nožem, bojev, kraljem, panjev.

6) Imena, ki v edinobrojnem rodivniku v *ba*, *da*, *ta* izhajajo, imajo rada v višebrojnem imenovavniku *je* namesto *i*, n. p. golobje, sosedje, bratje.

7) Imena s čerko *r* na kocu dobivajo pred končnico ali končajem sklanje *j*, čeravno so tudi brez *j* v rabi; n. p. mesar, mesarja, mramor, mramorja. Sledeča pa ne dobé tega *j* nikdar: bor, car, dar, dvor, déver, javor, par, prepír, prostor, razor, sir, šotor, štor, tovor, večer, zbor, govor in vsa iz „govor“ sestavljena imena; n. p. pogovor, predgovor i. t. d., kakor tudi imena, v katerih pred končnim rom rahli *e* stoji: n. p. steber, stebra.

(Dalje sledi.)

Zgodni sad.

Mlad knez se namahne zverino streljaje na polju na starčka, ki je zemljo razkopaval, oreh vsaditi. „Kako bebast je pač ti človek!“ — pravi knez svojim drugom — dela, kakor bi bil še mladeneč, ki bo še sad tega drevesa vžival.“ Ker so starčka tudi knézovi drugi zasmehovali, stopi knez k njemu, in ga praša: „Koliko let ste že stari, mož?“ — „Osemdeseto sim že spolnil, gospod!“ „Ali mislite še tako dolgo živeti, da v toliki starosti še mlado drevje sadite, ki bode tako kasno rodilo?“ — „Gospod! meni je po volji, da drevja le nasadim, in ne ma-

*) Tem prištevamo, Ilirce posnemaje, že tudi *c*.

ram, četudi jaz njegovega sadja jedel ne bom. Spodobi se, da tudi mi tako storimo, kot so naši prededje. Tudi oni so sadili drevje, čigar sadje zdaj mi uživamo. Ali naj mi za svoje zanamce manj skerbimo, kakor so naši prednamci za nas? To bi bilo nehvaležno. Jaz mislim: „Česar oče ne bode vžival, bode sin.“

Kneza starčkove besede tako ganejo, da ga obilno obdaruje. „Kdo more reči, povzame starček, da sim danes zastonj delal, ker je drevo, ki sim ga vsadil, že prvi dan tako lep in obilen sad rodilo?“

Kukavica in kmeta.

(Basen.)

Dva kmeta, Jure in Marko iz terga skozi gojzd na dom gredé zaslišita kukavico. *) Jure reče svojemu tovaršu: Poslušaj kukavico, kako lepo mi srečo poje. To ni res, mu odgovori Marko, ona le meni kuka, ne tebi. — Kaj, tebi? povzame Jure, ti lažeš, ona meni kuka; in s tim, ker beseda besedo dá, se skarata in stepeta, zažugavši si, drugo jutro pri pravdosredniku zvediti, kateremu da je kukavica kukala. Rane ure prihodnega dneva gré Jure k pravdosredniku, in mu prinese lep dar — svetlih tolarčkov — in se priporoči, da bi pomagal, da bi on pravdo zastran kukanja dobil. — Komaj Jure odide, se že približa Marko, in tudi on prosi pravdosrednika pomoči v razlaganju kukavične sodbe, in mu tudi nekaj svetlega na mizo našteje.

Za kakšne pol ure se pa oba kmeta v pravdosrednikovi pisarnici znajdeta, in ko se spet prepirati začneta, njima on duhana (tobaka) podá rekoč: Pri miru bodita, prijatla, ker kukavica ni nobenemu vaju kukala, ampak samo meni.

Slišiš Marko! reče Jure, da ni tebi kukala, in se veselo priporoči. Marko pa mu reče, ko sta že bila na dvorišču: Ali tudi ti jo bodeš z dolgim nosom potegnil,

*) Na Tominskem pravijo tej tici „kukal'ca“, drugod „kukov'ca“, „kukovača“ i. t. d.

kér tudi tebi ni kukala; me veseli, da je več, pri čim da si, in da imaš kakor jaz, de prazno lupino.

Si skočita dva vlasi, se tretji veselili.

J. N. Kuk.

Osmo pismo.

Prijatelj tolaži prijatla, ki mu je bratec vmerl.

Ljubeznivi prijatelj!

Tebi in meni je nemila smert veliko zgubo in žalost naredila. Vzela je Tebi ljubega bratca, meni pa blazega prijatla, kakoršnega še nikoli nisim imel. — Žalost in solze, ktere sva storila, je ljubi rajnki gotovo od naji zaslužil. — Bil je dober in blag mladenec, najno šalovanje je gotovo pravično za toliko zgubo. Pa, — ali hočeva vedno šalovati? ali bova tudi zdaj šalovala, ko se rajnki v naj lepšem kraju naj bolj veseli? Šel je sicer od naji, toda le za majhen in kratek čas; ne bo dolgo, da bova midva tudi tam, in potlej se bomo skupaj veselili brez konca in brez ločitve. — Ta je edina misel, ki naji v zdanjem žalostnem stanu tolažiti zmore. — Bodi vtolažen tedaj, ljubi prijatelj, ne šaluj več, misel na prihodno veselo snidbo naj ti bo sladko vodilo in tolažilo. — Če boš kaj drugega od mene potreboval, Ti bom z veseljem srcem, ako bom le mogel, vselej rad postregel, saj sim vedno

Tvoj

nespremenljivi prijatelj

Miha Lukan.

V Železnikih 23. velk. travna 1850.

(Deveto sledi.)

Slovensko-ilirski slovník.

Černilo, černilo.	Čertalo, čertalo, raonik.
Černiti, černiti.	Čertati, čertati.
Černkast, černkast.	Čert, Čert, čert (bog vsega
Černogláv, černogláv.	hudega ali černi bog starih Slovanov, zdaj pomeni tudi hudobo).
Černoók, černoók.	
Čerta, čerta.	

Založnica Rozalija Eger. — Odgovorni vrednik J. Navratil.

V Ljubljani.